

VIJFDE HOOFDSTUK

ZE KOMEN...

Laten we eerst den blik wenden naar dat deel van West-Vlaanderen, het voorland van den Yzer, waar de Duitschers op de vooruitgeschoven posten der bondgenooten en Belgen en vooral op ruitserij-patroelje's botsten.

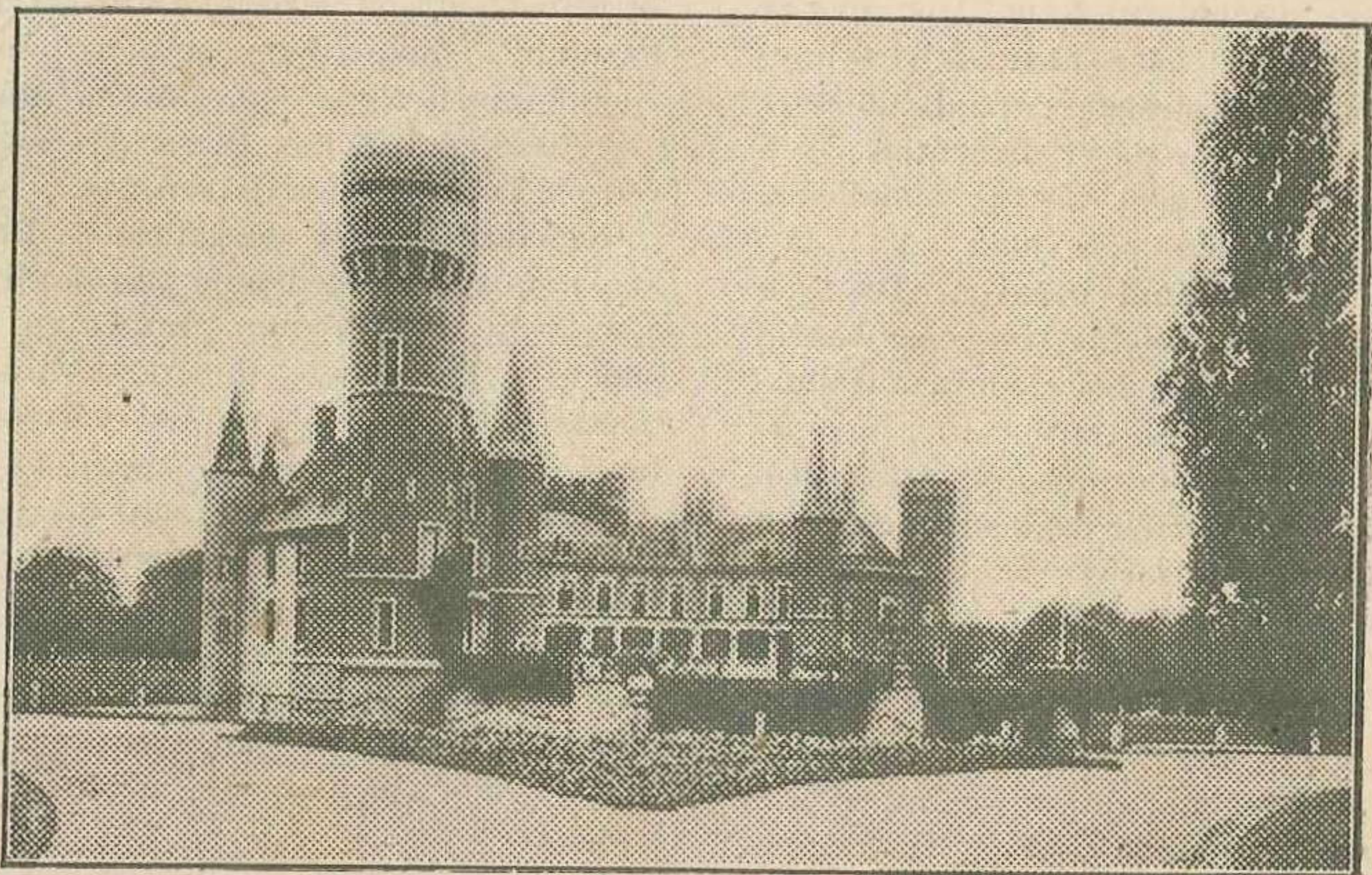
't Is de streek van Torhout tot Roeselare, die wij nu op 't oog hebben...

Torhout zelf is een der oudste steden van Vlaanderen, in de middeleeuwen door zijn fooren echter veel drukker bezocht dan tegenwoordig om zijn paardenmarkten. Naar de laatste waren het vooral Duitschers die kwamen en

zegt, maar moest toch eindelijk toegeven, dat hij een oud-bezoeker van het gewest was.

De ulanen kampeerden in een boschje van den omtrek en verdwenen dan weer langs wegeltjes, die de meeste Torhoutnaars zelf niet kenden.

Maar nu, den 18^{en} Oktober, zat het er voor goed op en 't waren geen vooruifzwerrende troepen meer, die de oude stad kwamen bezetten, maar vaste legerbenden in voeling met de volgende, met de gansche Duitse macht, welke naar Calais en de Kanaalkust wilde.

Het Slot van Wijnendale bij Torhout.

welke hier hun goede kennissen en ook wel hun liefjes hadden, en er grof geld verteerden. Eerst had men te Torhout een bende ulanen gezien en daarbij nog oude bekenden bemerkte.

— Nè, dat is Janni, zei een burger op een Duitsch soldaat wijzend, die ijverig bezig was met een telefoonpaal door te zagen.

Janni wilde eerst maar van « den stomme » gebaren, zooals men ginder

De gemeenteoverheid had op den eerwaarden Romaanschen toren — 't enig monument van Torhout, maar een dat er dan toch zijn mocht — een witte vlag uitgestoken, dat het hier een open plaats was, doch later op bevel van Duitschers dat vaandel weer ingetrokken. Volgende afdeelingen hadden zulks gezien en beweerden nu, dat de burgers van den toren seinen gaven. De klokkenluider en een schepene wer-

Afl. 3

Uitgever J. HOSTE, St-Pieterstraat, 30, Brussel

Afl. 3

“ Het Bloedig IJzerland ”

Prijs: 30 centiemen

den gevangen genomen en het grootste deel der bevolking zat in vreeze en onrust, terwijl weer elders in sommige kroegjes de piano tingelde en lichtzinnige meisjes, die uit den tijd der paardenhandelaars rad Duitsch spraken, met soldaten van den keizer aan 't dansen waren.

Op den weg naar Oostende op, bij Wijnendale, werd nog wat geschermt-seld.

Fransche fusiliers en Belgen hadden zelfs in den omtrek van 't kasteel loopgraven gemaakt, maar deze moeten verlaten, toen ze af waren gelijk het zoo dikwijls bij den terugtocht was geschied.

Wijnendale, zoo heet het oud slot der Vlaamsche graven; van dezen eens be-~~reemden~~ burcht zijn nog zeer merkwaardige deelen aanwezig. Men toonde er u de zaal, waar naar de overlevring wil, de gestrengte graaf Boudewijn met het hapken de roofzuchtige ridders liet ophangen, die de kooplieden stroopten, welke zich naar de jaarmarkt van Torhout begaven. Toen lagen hier nog de dichte bosschen waarin Conscience in zijn Leeuw van Vlaanderen Breydels eerste ontmoeting met de Fransche soldeniers plaatst. Daar gingen Maximiliaan en de bevallige Maria van Bourgondië op de jacht en in een der dreven viel de vorstin zoo ongelukkig van haar paand, dat ze kort daarna te Brugge overleed.

Ja, 't slot van Wijnendale herinnert aan roerige dagen, maar lag nu al zoo vele jaren in een rustige, vreedzame omgeving.

Eensklaps werd het weer een burcht nabij een geweldig oorlogsterrein... en generaals vestigden zich op het oud slot der Vlaamsche graven, en gevoelden er zich zelf een vorst, veilig, geborgen binnen de muren... en door de hooge ramen zouden ze de legerscharen, hun menschenmateriaal, voorbij zien golven, want even voorbij Wijnendale buigt een groote weg af, een weg recht naar den IJzer, tusschen Coukelare en Bovekerke, langs Beerst naar Diden...

Een weg naar den dood voor tienduzenden jonge Duitschers, voor oudere dan, maar wat kon het den generaalschelen, die daar op zijn kaarten ter ta-

fel al die levenschikke en veroordeelde, opofferde aan den oorlogsgod, en die zijn borst met eeretekens zou behangen.

Meer terzijde ligt Kortemark, een dorp dat we ook dikwijls zullen moeten noemen.

Van Torhout loopt een weg zuidwaarts tusschen Lichtervelde en Beveren eenerzijds en Gits anderzijds, naar Roeselare.

Rechts wendt een baan naar Ieperen af.

Boer Deleu (1) van de Gitshoogte liep gedurig heen en weer van zijn hofstede naar dien steenweg, dezen dus van de Brugsche Malsijde van 't Land van Belofte naar Hooglede en verder over West-Roozebeke, Poelkapelle en Sint-Jan naar Ieperen. De man was niet gerust... De avond viel en 't wemelde van krijgsvolk in de streek. De boer had Fransche dragonders gezien, maar vluchtelingen vertelden, dat er ginder over de spoorlijn ook Duitschers zwierven en Torhout er grijs van zag.

Roeselare daar in de valleie — Deleu kon nog vaag de gedaante van den hoo-gen Sint-Michielstoren ontwaren — stak vol Franschen, die versterkingen maakten en dus ook onraad verwachtten.

De boer liep eens tot aan « 't Land van Belofte », de ouderwetsche witgekalkte afspanning aan den hoek, met den drinkbak voor de deur, waar de groote vrachtwagens met hun drie of vier paarden stil hielden.

Een groep vluchtelingen zat in de gelagkamer.

— Die menschen willen nog naar Dixmuiden, zei de waardin, naar twee jonge vrouwen wijzend. Ge weet zeker ook niet waar ze nog een gerij zouden klannen krijgen?

— Van avond nog?

— Ja, zei een der dame's. Ik heb daar familie... mijnheer Veirle, den rentenier.

— Ja, ik ken hem wel, zei een der boeren, die in den hoek zijn pintje dronk.

— En mijn man is soldaat; hij moet ook ginder zijn, hernam de vreemdelinge.

(1) De menschen der streek zullen ook hier de echte namen en feiten van ons verhaal herkennen.

— Maar wacht tot morgen, ried Deleu aan. 't Is nog een heel einde naar Dixmuiden, en bij donker is het gevaarlijk rond te dolen. De geweren gaan van zelf af.

— Ge kunt hier blijven, verzekerde de waardin, en ik zal nog wel vluchtelingen krijgen dezen avond. Er zijn er duizenden op den dompel.

De twee dames konden wel niet anders doen dan den raad te volgen. Ze kwamen van Gent en vertelden dat er bij Melle hevig was gevochten. Ze woonden aan die kant en hadden dooden op het veld zien liggen en noemden een gebuur, die vermoord was geworden. Toen wilden ze weg... Ze waren gezusters.

Deleu was te ongeduldig om lang te blijven luisteren en liep weer naar zijn hof, vol angst voor den nacht, die zoo geheimzinnig scheen te naderen.

— Wie gaan maar vroeg slapen en goed sluiten, zei hij tot zijn vrouw. En dat God ons beware!

In den nacht werd hij dikwijls wakker en nu en dan hoorde hij schoten. Al vroeg was hij uit bed. Eensklaps klonken kanonslagen en weldra zag hij uit den zijweg van Gits Franschen naderen.

— De Duitschers zijn bij Gits, vertelden vluchtelingen die de bondgenooten in hun terugtocht vergezelden.

Ja, de Duitschers kwamen en verdreven hun tegenstanders voor zich. Ze rukten op van Torhout en Kortemark en begonnen den dag met hun geweld daden.

Aan 't Leenbosch (1) woonde Victor Vergote.

De boer was op zijn hoeve gebleven, na zijn vrouw en zes kinderen in veiligheid gebracht te hebben.

Eensklaps vielen er granaten rond de hoeve, want de Duitschers marcheerden onder bescherming van hun geschut; 't was of zij tasten wilden waar de vijand in de omgeving verscholen zat.

Vergote stak al zijn geld en waarden bij zich en ging zich in een put verduiken.

Weldra hoorde hij getier en geroep. De vijand was daar en een groep liep

de hoeve op. De ruwe kerels zochten alles af en vonden den landbouwer in zijn schuilplaats.

Grijnzend en scheldend trokken zij er hem uit en beschuldigden hem spion en vrijschutter te zijn. Ze tasten den weerlooze af en roofden al zijn bezittingen.

Vergote smeekte om leven en hof, want hij zag hoe soldaten de gebouwen in brand wilden steken.

Eensklaps ploften de ellendige moordenaars hem de bajonet in 't lichaam en ze lieten het lijk in een bloedplas liggen, terwijl de vlammen uit de hofstede sloegen.

Lachend en tierend trokken de Duitschers af.

Wat verder woonde Jules Wiedooghe, een jonkman van 30 jaar bij zijn ouders.

De vreemde krijgsmannen grepen ook dezen ongelukkige vast, huilden hem toe, dat hij geschoten had en maakten door eenige kogels een eind aan zijn leven.

De soldaten wezen elkaar den toren van Gits, die boven de boomen uitstak. Het dorp lag daar terzijde van den grooten weg, en 't was bij ons vooral bekend om zijn landbouwersgezinnen van Stevenisten, stille, brave menschen de laatste overgeblevenen van een talrijker kolonie. Vreedzaam woonden ze onder de gewone Rooms-katholieke bevolking, wier leer feitelijk de hunne was. Maar de Stevenisten hadden het den paus kwalijk genomen, dat hij destijds met Napoleon het concordaat sloot. De kerk mocht zich volgens hen niet onderwerpen aan een Staat, doch moest daarboven staan. Zoo had Stevens verklaard, een vicaris-generaal van Namen, en met zijn volgelingen scheidde hij zich van de kerk af.

De Stevenisten van Gits zochten zich doorgaans een vrouw bij geloofsgenooten, die te Passchendale woonden of ook wel rond Halle in Brabant. Hadden zij geen kerk meer, ze vergaderden in huizen, soms onder leiding van hun patriarch, die te Passchendale woonde, meest onder elkaar. Ze geleidden zelf hun dooden naar het graf en knielden aan de kerkhofpoort neer en baden daar met uitgestrekte armen, doch wilden van een lijkdiens der afvallige kerk

(1) Nu geheel verdwenen, omgehakt door de Duitschers.

niet hooren. Maar altijd mocht de pastoor toch bij hen om een aalmoes voor de armen komen. Over hun leer zwenzen ze; ieder prees hun eerlijkheid en goede zeden. Den Zondag vierden ze streng als de Calvinisten uit Holland bijna, en ze zouden dan niet gaarne een ei of een stoopje melk verkocht hebben.

Dat was dus een eigenaardigheid van Gits bij Roeselare, doch als ge er de menschen niet naar vroegt, sprak ook niemand er u over.

Dien 19en Oktobermorgen echter was Gits niet meer het vreedzame dorpje. De Fransche dragonders, die er gekampeerd hadden, moesten zooals wij reeds gezien hebben, voor de overmacht wijken en veel inwoners trokken met hen mee in de richting der hoogte.

Eerst voorzichtig, maar dan ziende dat zij meester waren, gudste de grijze stroom de kleine gemeente binnen.

Reeds lang geleden had burgemeester Lievens al de geweren opgeëischt en ieder voldeed aan zijn verzoek.

En toen de dorpsoverste vernam, dat een parochiaan van den uitkant, een pensjager, die geen konijn of haas met rust laten kon, nog een tweeloop verborgen hield en gedreigd had daarmee toch « een koppel Duitsmans omverre te blazen », ging de heer Lievens er heen.

— Meneere de burgemeester, as ik je zegge, dat ik geen geschot meer heb, is 't ook alzo, antwoordde de strooper, en de magistraat wist, dat hij hem gelooven kon, want hij kende zijn volkje.

De Gitsenaars waren dus vol vreedzame gevoelens en zouden den oorlog een zaak uitsluitend tusschen soldaten laten.

Maar de Duitschers handelden anders. Ze waren al begonnen met eenige granaten naar het dorp te sturen en sprongen nu tierend en schreeuwend de huizen binnen.

Anderen staken de bakkerij Maes in brand. Een officier moest den burgemeester hebben en een dreigende bende liep voor diens brouwerij samen. De heer Lievens vertoefde in zijn kelder, waar hij geschuuld had voor het bombardement.

Hij kwam nu naar boven en ruwe kerels bedreigden hem met de bajonet, maar een overste voorkwam nog een

nieuwen moord.

De burgemeester verzekerde, dat er te Gits niets was gebeurd en er geen vrij-schutters onder de inwoners waren.

Maar Duitschers doorzochten reeds zijn woning, stalen sigaren en wijn, lieten uit baldadigheid in de brouwerij het bier wegloopen en staken het gebouw in brand.

Eveneens 't Paradijs stond in lichte laaie, de herberg tegenover de kerk, waar bij hooge begrafenisdiensten de « maaltijd » gehouden werd en men voor de offerande een kappertje of pintje drinken kwam..., wat te gemakkelijker ging, daar de ruime gelagzaal zoowel in den achter- als voorgevel een ingangdeur had.

De eerste troepen zakten al gauw af, de Franschen achterna en de burgers sleurden water bij om het vuur in hun dorp te blusschen.

De Franschen hadden zich achter de hoogte teruggetrokken en lagen nu in het veld verscholen. De vijand naderde en de voorwacht drong in de huizen langs den weg, nam pannen uit het dak en maakte alzo schietgaten. En weldra floten van weersklanten de kogels.

— Wij smeten ons plat op den vloer, vertelde me 't gezin van een herbergje, en we hoorden boven ons het gezoef van de ballen.

De Franschen moesten weer wijken en trokken langs Driewegen naar Hoogede. De strijd werd voortgezet en op de wegen en over de akkers wemelde het nu van grijze mannen. Als zwermen vliegen waren de Duitschers eensklaps over de streek gekomen. Ze beschoten Roeselare en vochten zich een weg naar die stad.

Plots woedde de oorlog in al zijn verschrikking over de streek.

Boer Deleu had zich in zijn beerput verborgen en bevend luisterde hij naar al dat geweld. Wat verder zaten nog burgers en ook veel inwoners van Gits hadden hier in de kelders, ovenhokken, putten, aardappellkuilen, achter schelven of zolders een schuilplaatsje gezocht.

Bij hen waren eveneens de twee Gent-sche vrouwen, wier reis naar Dixmuiden hier zoo schrikkelijk gestoord was geworden.

De Duitschers joegen nu al die weerloozen samen en riepen en tierden dat ze verraders en spionnen, franktireurs en zwijnhonden waren, die maar klaput moesten.

Vrouwen en kinderen weenden en jammerden en de mannen zwoeren dat zij niets misdaan hadden.

Een groep soldaten kwam bij de hoeve van Deleu.

Langs den weg lag een Duitscher dood. Het lijk droeg een wonde boven de oogen en bloed vleurde het voorhoofd onder het blonde haar. Vliegen gonsden er om heen. 't Was nog een jong ulaan, knap van wezen, een knaap schier, die hier in dit rustig hoekje, te midden van brave, vreedzame menschen, was komen sterven, er heen gejaagd door zijn keizer en 't vermaledijd militarisme.

Een meisje van zijn land... had misschien ginds zijn geweer met bloemen gekroond en hem een afscheidskus gegeven en dan was hij weggereden met zijn regiment, onder 't gejuich eener uitgelaten, opgewonden, verhitte menigte.

Daar lag hij nu, zooals hij gevallen was, op den rug, de armen uitgestrekt, en in een der handen een bundel gras, zeker nog afgerukt in een laatste poging om op te staan, in een wanhopige zucht toch nog te leven, al had de dood hem onverbiddelijk geteekend.

Een lijk langs den weg! Elenige maanden geleden zouden honderden menschen van alle kanten samengetroppeld zijn om naar den doode te komen zien en het schrikkelijk drama te bespreken en vrome handen hadden er dan een kruis geplaatst ter nagedachtenis aan den moord, tot boete voor de misdaad en tot lavenis van de ziel... Ja, zoo vreedzaam en rustig was Vlaanderen toen.

Maar nu werd het een groot kerkhof, waar tienduizenden zouden komen sterven, waar tienduizenden levens zouden vergaan, evenals de bladeren, welke thans dwarrelend van de boomen vielen en neer zonken in 't slijk.

De Duitse bende stond echter niet bij den doode te mijmeren.

— Daar! klonken stemmen vol woede en wraaklust en de mannen bekenden niet, dat dit het onvermijdelijk gevolg

was van hun oorlog, doch zonnen op een middel om dat sneuvelen te wreken, op hen die er geen schuld aan hadden.

Vloekend trokken ze Deleu's hof op. Een van hen had een hond mee, een groot dier met bloed belopen oogen, dat hij dikwijls had beboft als zijn besten verdediger tegen wreede Belgen, waarvan men hem wijs gemaakt had dat zij 's nachts in slaapkamers drongen en de Duitschers, gezonden of gewonden, de keel oversneden.

De soldaten vonden het huis ledig. Tegen den muur tikte nog rustig de klok als in de dagen, toen zij het werk en de gansche doening der hoeve regelde. De hond liep snuffelend rond, sprong dan naar buiten en bleef blaffend voor den beerput staan.

— Ha, daar moet hij zitten! riep de meester van 't beest. Alloh, er uit... of wij schieten!...

En hij lachte luid, toen plots het van angst verwrongen gelaat van Deleu verscheen.

De soldaten sleurden den man naar boven. De boer viel op de knieën en smeekte om genade.

— O, doet mij toch niets! jammerde hij. Ik heb niets misdaan... Ik was weggekropen voor de kogels...

— Zwijnhond, gij hebt een onzer mannen vermoord! Hij ligt daar op den weg, laffe frank-tireur! klonk het terug.

— Kaput, kaput, huïlden soldaten, die opgehitst waren van gestolen wijn.

— Maar ik heb geen geweere. Wij hebben al 't geschut binnen gedragen, hernam Deleu.

Men trok hem weer recht en joeg hem onder slagen en kolfstooten tot aan zijn huis. Deleu moest alle kamers toonen en steeds herhaalde hij:

— Zoek maar, zie maar... ge zult nergens een wapen vinden... Och, Heere toch, wat ge nu van mij zegt!

Aan 't eind van den boomgaard stond een huisje, waar dikwijls de eigenares van de boerderij verbleef. Ze was nu gevlucht en de woning geheel gesloten, maar de soldaten stampden en beukten de deur in en gingen nu hier alles afkijken.

Ze jubelden toen ze daar een ouden, met stof bedekten, geheel verroesten revolver vonden, en ze sleepten Deleu

naar buiten waar ze grijzend het wapen aan hun makkers toonden.

En eensklaps klonk een luide gil, een bange doodskreet... Bajonetten woelden in Deleu's lijf, bloed gudste als een fontein en ingewanden puilden uit den opengereten buik.

De moordenaars lieten hun slachtoffer liggen...

En toch was er nog leven in die bloedige massa, want Deleu moet zich een eind voortgesleurd hebben (!)

— Ze hèn Deleu vermoord! klonk het onder de samengedreven menigte op de hoogte.

Ze stonden daar met driehonderd nu, mannen, vrouwen, meisjes, kinderen, allen met 't gelaat naar den muur als gestrafte schoolknapen, want zoo wilden de treiterende Duitschers het.

't Was nu bijna vier uur geworden. Intusschen plunderden de ruwe kerels de huizen, stalen het vleesch uit de kluipe, slachtten varkens, roofden boter, hesp, eieren, verbrijzelden meubels en toen ze hun buit hadden, joegen ze de vrouwen en kinderen weg.

— En mijn man!

— Vader!

— Mijn zoon!

Zoo vroegen angstig de vrijgelatenen. Ze weenden en jammerden, smeekten, maar ruw werden ze heen gedreven en nog bedreigd met geweerkolven en bajonetten.

— In rang! gebod men tot de mannen.

Juist geteld waren er 73... knapen van vijftien jaar tot een grijsaard van vijf en zeventig, die daar stram en gebogen op zijn kloefen voortstropelde, steun zoekend aan den arm van een welgezeten Gitsenaar, Oscar geheeten.

— Voorwaarts! beval een officier.

En de drie en zeventig Vlaamsche burgers moesten nu als een levend schild voor de troepen marcheeren.

Aan de herberg « Den Ondank » tegen Hoogledede, beval men hun weer te blijven staan. Daar bevond zich een groep soldaten die langs andere wegen waren gekomen en dadelijk vroegen of die gevangenen vrijeschutters waren.

Het escorte antwoordde natuurlijk be-

vestigend en nu begon de nieuwe troep de ongelukkigen te slaan, te schoppen en uit te jouwen.

De avond viel, maar donker werd het niet, want aan alle zijden woedde brand. Boven Roeselare vooral hing een geweldige gloed en 't scheen of de gansche stad in lichte laaie stond. De Duitschers waren er na de beschieting binnengetrokken, hadden nog gevochten langs de vaart en op andere plaatsen en zich veiligheidshalve doen voorafgaan van meer dan vier honderd mannen, vrouwen en kinderen. Dan staken ze er ruim twee honderd huizen in brand.

Wat verder laaide ook de rosse schijn boven Rumbekke, meer rechts boven West-Roozebeke en Staden, en waar men den blik sloeg zag men dat angstwekkend rood aan den hemel.

Ja, dat was de verschrikking in West-Vlaanderen, die Walter Bonte had voorspeld.

Overall in 't ronde werd gemoord en gansch verdelagen, als een bende veroordeelden trekken de Vlaamsche martelaren van Gits voort (1).

Over den Voissenberg en Strooiveldkruis ging het naar Staden en 't was 8 uur toen ze dit dorp naderden. Ze moesten blijven staan en zagen, hoe de voorhoede der Duitschers stillekens weg sloop. Te Staden zelf lagen Fransche kurassiers. Een geheimzinnige stilte hing over 't oude dorp... maar eensklaps vlamden eenige hoeven en verspreidde zich een helle klaarte...

En in dat verblindend licht doemden de Franschen op... Hun metalen borststukken flikkerden in den schijn... Als reuzen verreezen ze daar, de koene, onversaagde strijders en ze losten hun schoten naar den vijand, die haastig achter de burgers wegdook en deze vooruit wilde stompen met klbfslagen in den rug.

Daar klonk een vreeselijke kreet... een schreeuw van angst en afkeer, van wanhoop en levenszucht en de drie-en-zeventig knapen, mannen, grijsaards wilden vluchten, vochten tegen hun beulen, verweerden zich met vuisten en voeten, baanden zich een weg door het

(1) Zijn vrouw vond hem op een andere plaats in vreeselijke houding. 't Was of 't lijk nog met de handen de ingewanden ophield.

(1) Het verhaal van den rooden 19en October te Cachtm, Roeselare, Roozebeke en elders in de streek volgt wat later.

ruwe, laffe krijgsvolk, sloegen er tegen den grond, struikelden over gevallenen, kropen langs de grachten.....

Bij velen ontwaakte plots de oude Vlaamsche kracht, de koppige keerlen-aard, barstte de zoo lang verkropte woede los... Ha, niet als weerloozen zouden ze zich overleveren aan hun tirannen, niet als lammeren zich laten slachten tusschen twee legerstroepen! Een vijftigtal ontvluchtte dan ook... zeven lagen stervend of reeds dood neer en zeventien werden door de woedende Duitschers weer samen gejaagd...

De kurassiers hadden zich terug getrokken en vol wraak wierpen de Duitschers zich nu op de overblijvende gevangenen en bonden hun de handen op den rug.

— Kaput, kaput! huilden ze, en in den vlammenschijn grijnsde hun wezen als dat van duivels...

— Dort! tierde er een, en de anderen begrepen zijn bevel, juichten om het voorstel de weerloozen in den brand te jagen, maar toen sprong een officier voor de martelaars en donderde:

— Das nicht! Das nicht!

Hi liet de aangehouden en naar een veld brengen en daar wierpen de afgematte mannen zich neer in 't slijk en wachten verslagen op hun lot.

Wat verder had een majoor eenige bossen stroo laten neerleggen en, in zijn wijden mantel gedoken, rustte hij er op. Hij geleek een wild beest, als hij zijn bevelen huilde, en de soldaten beefden en rilden voor hem en vlogen dooreen om de orders uit te voeren.

Wanneer de vlammen verminderden, richtte de schabouwelijke overste zich op, wees een hoeve aan en als 't geloei van een stier klonk het dan: « Dort! Dort! Anzünden ».

En een nieuw boerderijtje van vreedzame, stille Vlaamsche menschen moest een reusachtige fakkel worden, om voor den majoor de omgeving te verlichten.

Wachten stonden bij de burgers... Sommigen dezer snikten, peinzend aan hun vrouw en kinderen, aan alles wat ze achterlieten, en waarvan ze misschien door den dood zouden gescheiden worden, want wie zou uit deze verschrikking, deze hel kunnen ontsnappen?

Oscar had 's morgens zijn geld bij zich gestoken, om de onveiligheid van den tijd... En nu bood hij aan de schildwachten 10.000 frank voor zijn leven en dat zijner lotgenoten.

— Laat ons ontvluchten! stelde hij voor.

De soldaten hadden wel ooren naar dit zaakje maar ze durfden niet om den majoor en onbarmhartig klonk hun antwoord, als ze vertelden, dat de overste hen reeds ter dood veroordeeld had.

Eindelijk was die gruwelijke nacht om... En nieuwe dag lichte en de gevangenen werden in een beetwortelveld gejaagd... Eensklaps huilden de granaten over Staden. De Franschen beschoten de Duitsche troepen. De burgers wierpen zich neer, maakten met de handen gaten in den grond en staken er angstig het hoofd in, alsof dit een bescherming was tegen het vuur...

De Duitschers konden echter verder rukken en nu bracht men de gevangenen naar een hoeve, die tot ambulance diende...

In een wan, waarop anders de gele of blauwe pruimen, de sappige peren en rozige appels der Vlaamsche boomgaarden naar de markt werden gevoerd, zag men nu een walmende, bloederige massa heendragen... en daarbinnen het woonhuis, waar nog aan den muur de oude klok hing en het wijwatervat en het kaderke « God ziet mij. Hier vloekt men niet », waar boven den uitgedoofden haard de koeketel aan den haak schommelde, waren dikters aan 't snijden in gisteren kleeke, nu verminkte lichamen, aan 't zagen in been, aan 't verbinden en oplappen, terwijl menige gewonde onder hun handen dood bleef.

En veel lijdens lagen kermend op hulp te wachten, want er was personeel te weinig, zoodat men aan 't zich nu vormend front naar Roeselare om burgerdokters zond. 1)

De soldaten dwongen de gevangenen tegen den muur op de knieën te gaan zitten en wie neerzonk uit afmattiging werd geslagen en met den dood bedreigd.

Officiëren kwamen hen uitschelden en zeiden, dat zij vernomde soldaten

(1) Zie verder de getuigenis van den heer Mahieu, burgemeester van Roeselare.

waren. Oscar werd zelfs tot overste gepromoveerd, omdat hij een frak droeg.

De mannen getuigden maar steeds, dat zij nooit hadden gediend, doch huiverend zagen ze dan, hoe eensklaps zes andere burgers aangebracht en tot den kogel veroordeeld werden.

En 't was geen schrikaanjaging nu, geen looze bedreiging. De martelaren stonden tegen een muur, jammerden en schreiden luid, smeechten om hun leven, riepen hun onschuld uit, kermden over vrouw en kinderen... tot een salvo klonk en de lijken op en naast elkaar vielen...

En andere burgers moesten dan spaden halen en een kuil graven en er de dooden inleggen. Maar toen sloeg de

ure van bevrijding... Ze konden huiswaarts keeren met de aanbeveling de les niet te vergeten.

Zoo veegde de vijand het voorland van den IJzer schoon, gelijk hij het noemde en ving hij ook hier zijn rijk van terreur aan...

Zulke een geest bezielde de benden die nu storm zouden loopen tegen Dixmuiden en Ieperen, tegen den zwakken muur der bondgenooten en Belgen, aan Ieperlee en IJzer...

We hebben hen slechts nog maar op een punt aan 't werk gezien... en zullen er meer van hooren, maar eerst wilden we nog zien, wat er in die dagen aan de kleine rivier van Vlaanderen gebeurde.

HET BLOEDIG IJZERLAND

DOOR

A. HANS

EEN GEZICHT OP DE VOORMALIGE SAKEN TE NIEUWPOORT

MET DOORSNIFFEN VAN FRIGATELOOZD IN HET «NEMANDELAND»

Uitgever J. HOSTE, 36, St-Pieterstraat, Brussel